

Tamara Griesser Pečar
France Martin Dolinar

ROŽMANOV
PROCES

DRUŽINA
Ljubljana 1996

Tamara Griesser Pečar – France Martin Dolinar
ROŽMANOV PROCES

1. del prevedel
prof. Marko Urbanija

Lektorirala
prof. Vida Frelih

Opremil
Tone Seifert

Naslovnica
Mirsad Begić, Ljubljanska vrata (detajl)

Izdala
Založba Družina Ljubljana, za založbo dr. Janez Gril

Tisk:
Dravska tiskarna d.d. Maribor

Knjigo je izdala Družina d.o.o., v sodelovanju z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, kot 16. zvezek Zbirke Zgodovinskega časopisa. Razprava dr. Franceta M. Dolinarja je objavljena tudi v Zgodovinskem časopisu 51/1996, štev. 1, 2 in 3. Izdajanje Zgodovinskega časopisa denarno podpirajo Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za šolstvo in šport RS.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4)“1941/1945”:929 Rožman G.
344.31.096(497.4 Ljubljana)“1946”

GRIESSER-Pečar, Tamara
Rožmanov proces / Tamara Griesser Pečar, France Martin Dolinar ; [prvi del prevedel Marko Urbanija]. - Ljubljana : Družina, 1996

ISBN 961-222-088-3
1. Dolinar, France M. - I. Pečar, Tamara Griesser - glej Griesser-Pečar, Tamara 62105600

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-55/96, z dne 15. oktobra 1996 sodi ta knjiga med proizvode, za katere se plačuje 5-odstotni davek od prometa proizvodov

KAZALO

Rožmanov proces	
Spremna beseda	9
Tamara Griesser Pečar – Proces proti ljubljanskemu škofu dr. Gregoriju Rožmanu	11
Uvodna beseda	13
Življenjepis	15
1. SODSTVO IN POLITIKA	17
1. Cilji procesa	17
2. Neodvisno sodstvo?	21
3. Presojanje dokazov	24
4. In dubio pro reo	26
2. SODELOVANJE Z OKUPATORJEM	27
1. Nevtralna kolaboracija	29
2. Brezpogojna kolaboracija	30
3. Pogojna kolaboracija	32
4. Taktična kolaboracija	33
3. LEGALNOST ALI IZDAJA	37
1. Zakoni in uredbe	37
2. Vprašanje zakonitosti	39
3. Rožman in meščanski tabor	41
4. Cesarju, kar je cesarjevega	42
4. ROŽMAN IN OKUPATORJI	49
1. Dobrodošlica okupatorjem	49
2. Navdušeno pozdravil Duceja?	51
3. Rožman na strani italijanskih okupatorjev?	57
5. SESTANKI V ŠKOFIJSKEM DVORCU MED ITALIJANSKO OKUPACIJO	60
1. Zasedanje dne 12. 9. 1942	60
2. Februarska seja meščanov	71
6. ŠKOF ROŽMAN, KATOLIŠKA CERKEV IN KOMUNIZEM	79
1. Pij XI. in nauk o komunizmu	79
2. Rožman in komunizem	80
3. Rožmanov odnos do Osvobodilne fronte	82
7. ROŽMANOVO SODELOVANJE V VOJAŠKIH POVEZAVAH TER V SLOVENSKI ZAVEZI	103
1. Vojaško dušno pastirstvo	104
2. Oborožene enote	112
3. Slovenska zaveza	115
8. ROŽMAN IN AKADEMSKI KLUB »STRAŽA«	118
9. POVEZAVE Z NEMŠKIMI OKUPATORJI	124
10. DOMOBRANSKA PRISEGA	131

11. ROŽMAN IN NARODNI ODBOR.....	140
12. »ROŽMAN ŠIRI LAŽNO PROPAGANDO«	147
13. INTERVENCIJE	151
1. Rožman in Vatikan	155
2. Prošnja za izseljence	158
3. Interniranci	163
4. Zaporniki in talci	166
5. Škofijska dobrodela pisarna	168
6. Seznam ljudi, za katere je Rožman posredoval	169
7. Ženske demonstracije	172
8. Bogoslovci	173
14. POLITIKA ZAHODNIH ZAVEZNIKOV IN ŠKOF ROŽMAN	174
15. LITERATURA	183
A. Viri	183
B. Časopisi, periodični tisk	185
C. Tiskani viri, spomini in sekundarna literatura	185
16. SEZNAM KRATIC	190

France Martin Dolinar – Sodni proces proti ljubljanskemu škofu dr. Gregoriju Rožmanu od 21. do 30. avgusta 1946.....	193
0. UVOD	195
0.1 Vojaško sodišče v Ljubljani obsodi škofa Rožmana	195
0.2 Kratek Rožmanov življenjepis	198
0.3 Rožmanova osebnost	201
0.4 Vprašljivost sodnega postopka proti škofu Rožmanu	203
OBTOŽNICA PROTI ŠKOFU ROŽMANU IN NJEGOV »ZAGOVOR«	206
1. ROŽMANOVE POLITIČNE OPREDELITVE PRED OKUPACIJO IN »PRIPRAVE« NANJO	206
1.1 »Razdelitev vlog«	206
1.2 Rožmanova idejna naravnost pred vojno	206
1.3 Okupacija Slovenije	208
2. ROŽMANOVO »SOLIDARIZIRANJE« Z OKUPATORJEM?	212
2.1 Rožmanov obisk pri visokem komisarju Grazioliju	212
2.2 Rožmanova »vdanostna izjava« Duceju	215
2.3 Obisk goriškega nadškofa Karla Margottija v Ljubljani	218
2.4 Podelitev italijanskega odlikovanja škofu Rožmanu	219
2.5 Razmere v »nemškem delu« ljubljanske škofije	219
2.6 Duhovna oskrba župnij na zasedenih ozemljih	221

3. ROŽMANOVI POZIVI H KOLABORACIJI?	222
3.1 Rožmanova pisma duhovnikom	222
3.2 Rožmanovi govori.....	229
3.3 Karitativna dejavnost.....	231
4. ROŽMANOVO POLITIČNO DELOVANJE MED VOJNO	233
4.1 Sestanki političnih strank v nadškofijskem dvorcu	233
4.2 Škofova spomenica z dne 12. septembra 1942?	242
4.3 Rožman in Narodni odbor	246
5. ROŽMANOVO »SODELOVANJE«	
Z ITALIJANSKIM OKUPATORJEM.....	249
5.1 Rožmanov odnos do italijanskih okupacijskih oblasti	249
5.2 Rožmanovo posredovanje za zapornike in internirance ...	253
5.2.1 Rožmanovo posredovanje za preganjane duhovnike	254
5.2.2 Rožman posreduje za zapornike in obojene	255
5.2.3 Rožmanovo posredovanje za slovenske izgnance in internirance	258
5.3 Rožmanov odnos do Vaških straž in do MVAC	270
5.3.1 Vprašanje vojaških kuratov	270
5.3.2 Kolaboracija duhovnikov	281
6. ROŽMANOVO »SODELOVANJE« Z NEMŠKIM OKUPATORJEM ...	283
6.1 Rožmanovi uradni stiki z nemškimi okupatorskimi oblastniki	284
6.2 Škof Rožman in domobrantska prisega	287
7. ODNOS OF IN VODSTVA KPS DO ŠKOFA ROŽMANA	292
7.1 Pisma in opozorila OF škofu Rožmanu	293
7.2 Pisma Metoda Mikuža škofu Rožmanu	300
7.3 Pismo Edvarda Kocbeka škofu Rožmanu	306
7.4 Cankarjevo pismo škofu Rožmanu	307
7.5 Rožmanov odgovor Borisu Kidriču	308
7.6 Duhovniki in Osvobodilna fronta.....	312
8. ŠKOF ROŽMAN ZAPUSTI ŠKOFIJO IN DOMOVINO	316

SPREMNA BESEDA

Čas med drugo svetovno vojno je bil nedvomno prelomen v zgodovini slovenskega naroda. V mnogočem je bil prelomen tudi za Cerkev na Slovenskem.

Povojno dogajanje na Slovenskem so diktirali zmagovalci. Ti so oblikovali tudi pravne norme v novi državi. Na spremenjene politične, socialne in družbene razmere v Sloveniji so opozarjali (tako kot tudi drugod po Jugoslaviji) montirani politični procesi. Med vojne zločince so uvrstili vse, ki so po svoji službeni dolžnosti skrbeli, da je javno življenje v izrednih razmerah kolikor mogoče nemoteno teklo naprej, in vse, ki so nasprotovali prevladi komunizma v novi državi.

Medvojno zadržanje ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana je še danes za velik del Slovencev sporno. Negativno podobo o njem je v slovenski javnosti ustvaril sodni proces avgusta 1946. Od tega procesa dalje se tako v strokovni literaturi kakor v dnevnem časopisju vrstijo napadi na škofa Rožmana.

Na podlagi ekspertiz dveh zgodovinarjev, ki sta pregledala ohranjeno dokumentacijo sodnega procesa proti škofu Rožmanu, je bila ugotovljena ne le vrsta nepravilnosti v sodnem postopku samem, ampak tudi, da večina obtožb na Rožmanov račun ne drži.

Presenetljivo je, da se sodišče ni potrudilo preveriti obtožb in »dokaznega« gradiva, ki ga je uporabljalo proti škofu Rožmanu. Upoštevalo je le tisto, kar naj bi po sodbi sodišča škofa Rožmana obremenjevalo. Pri tem so se posluževali tudi ponaredb dokumentov. Tistega, kar je bilo škofu Rožmanu v prid, načrtno niso upoštevali. Žalostno pa je, da je publicistika vse do danes ponarejene dokumente v napadih na škofa Rožmana uporabljala kot pristne.

Hvaležen sem obema zgodovinarjema, gospe dr. Tamari Griesser Pečar in prof. dr. Francetu Martinu Dolinarju, da sta pregledala ohranjeno dokumentacijo sodnega procesa proti škofu Rožmanu. Na podlagi te dokumentacije sta napisala znanstveno kritično in temeljito analizo sodnega procesa.

Zavedam se, da bo pričujoča knjiga, ki nima drugega namena kakor prispevati k boljšemu spoznavanju celotne resnice o škofu Rožmanu, zbudila nove polemike. Moja želja je, da bi bili vsi, ki se bodo oglašali k besedi, tako stvarni in objektivni kakor naša avtorja.

Ljubljana, 6. septembra 1996

Alojzij Šuštar
ljubljski nadškof